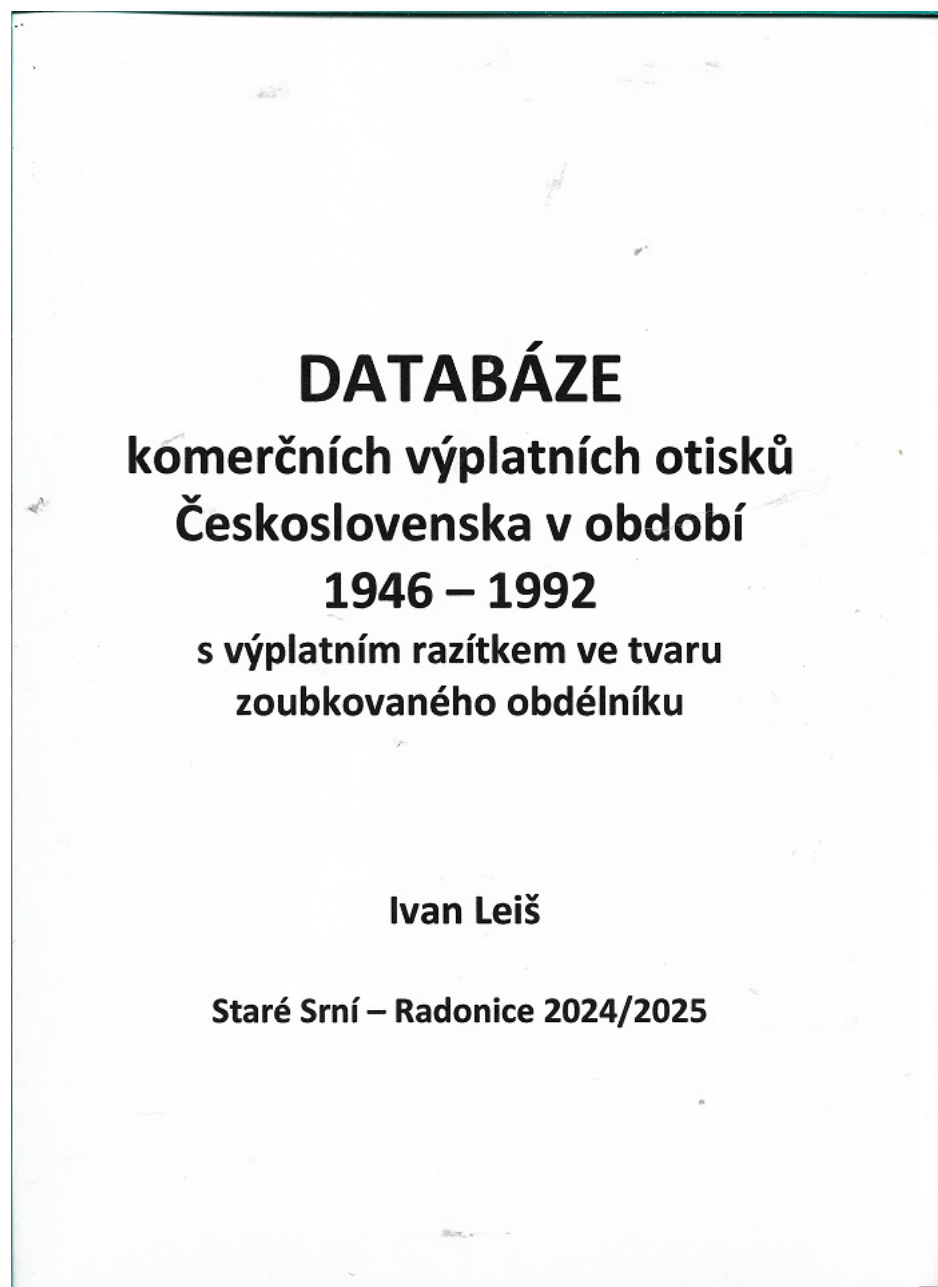

Textový úvod k Databázi, kterou tvoří několik dílu zavěšených na tomto webu

Ukázka výplatních otisků, které jsou obsahem této Databáze

DATABÁZE

Obsah:

Výplatní otisky

Teritorium:

Československo

Období:

1946 – 1992

Sběratelský znak:

Výplatní razítko ve tvaru zoubkovaného obdélníku

Uživatelé:

Komerční subjekty (bez pošt)

Rozsah uživatelů:

Abecedně dle poštovně historického hlediska (názvy pošt) A – Ž včetně Prahy

Na úvod

DATABÁZE

Databáze neboli datová základna je strukturovaný systém pro shromažďování a uspořádání informací a dat sběratelských artefaktů, v tomto konkrétním případě výplatních otisků či otisků výplatních strojů. Předstupeň pro vypracování sběratelského katalogu sběratelských artefaktů obsahující též ilustrace.

VÝPLATNÍ STROJ

Stroj, jehož otisky je možno automaticky hradit nebo zúčtovat poštovní poplatky. Tato funkce se děje pomocí různých systémů odpovídající technické vyspělosti období, kdy je výplatní stroj v provozu. V Československu byl prvním výplatním strojem výplatní stroj Francotyp, Anker uvedený do provozu v budově Živnostenské banky v Praze, prvního uživatele výplatního stroje v Československu dne 16. 9. 1926. Uživatelem je zpravidla komerční subjekt anebo poštovní úřady (pošty).

OTISK VÝPLATNÍHO STROJE (VÝPLATNÍ OTISK)

Otisk výplatního stroje na listovních zásilkách, průvodkách nebo jiných poštovních dokladech. Vyznačuje výši výplatného společně s místem podání a dobou úhrady. Otisk tvoří dvě hlavní části – denní a výplatní razítko. Ty jsou dále zpravidla doplněny: označením oprávněného uživatele, údaji o vlastnictví stroje, charakteru zásilky, údaji vyplývající z konstrukce stroje apod.

Další definice lze najít v těchto zdrojích:

a/ Československá filatelie, Světová výstava PRAGA 1988, účelová publikace, část Základní filatelistická terminologie, Praha 1988,

b/ Ivan Leiš, Výplatní otisky, odborná publikace, Praha 1991,

c/ úvodní části katalogů výplatních otisků z různých období v tištěné formě či elektronicky.

DATABÁZE VÝPLATNÍCH OTISKŮ KOMERČNÍCH UŽIVATELŮ ČESKOSLOVENSKA V OBDOBÍ 1946 - 1992 (otisky s výplatním razítkem ve tvaru zoubkovaného obdélníku)

Charakteristika:

Výskyt: Tato databáze je prvním uceleným souborem výplatních otisků 1946 – 1992 autorovi Databáze v době tvorby záznamů známým. Doplnky se vkládají přímo do Databáze, není zřízen samostatný díl pro dodatky, změny a doplnky.

Metodika: K uspořádání výplatních otisků byl zvolen tradiční a osvědčený poštovně historický přehled otisků (dle abecedního uspořádání čs. pošt). V rámci abecedních písmen byl zvolen abecední postup, pokud se týče názvů uživatelů uvedených v zásadě až na výjimky ve výplatních otiscích. U variant otisků převládá též abecední postup, ale v některých případech chronologické hledisko.

Obsah: výplatní otisky

Uživatelé výplatních strojů: komerční uživatelé (firmy, podniky, organizace, instituce apod. s výjimkou pošt)

Teritorium: Československo

Období: 1946 – 1992

Hraniční data: Začátek 17. 12. 1946 (ministerstvo pošt rozhodlo o novém vzoru výplatního razítka – „zoubkovaném obdélníku“.

Věstník ministerstva pošt č. 62 ze dne 17. 12. 1946:

„V nových výplatních strojích budou napříště výplatní otisky nového vzoru. Výplatní otisky budou tvořit: dvoukruhové denní razítko bez můstků s nápisem pošty, uprostřed název uživatele a výplatní razítko ve tvaru obdélníku, který je zoubkován. Dosavadní vzory výplatních otisků se budou vyměňovat, až výplatní stroje budou dány do opravy, nejpozději však do konce roku 1948.“

Věstník dále stanovil, že mimo tří- až čtyřmístné stroje se mohou používat stroje pětímístné (ve výplatním razítku).

Později došlo k další změna – dvoumístné denní razítko bylo doplněno můstky.

Hraniční datum pro výplatní otisky s dřívějším výplatním razítkem (tzv. „větrnou růžicí“) : 31. 12. 1948.

Technicky nebylo možno toto datum dodržet a výplatní otisky s tímto vzorem se udržely až do roku 1951) zatím nejzazší nález tohoto otisku ve veřejném prostoru).

Zatímní hraniční otisk: 19. 3. 1953 (uživatel TECHNOKOV Bratislava)

Hraniční datum konce tohoto vzoru výplatního otisku: 31. 12. 1992 (rozdělení Československa na Českou republiku a Slovenskou republiku).

Barvy výplatních otisků:

Ve sledovaném období byla jen jedna oficiálně povolená barva – jasně červená. Tyto otisky jsem se snažil umístit v Databázi. V mnoha případech však červený otisk nebyl k dispozici, takže jsem byl nucen reprodukovat xeroxové kopie v barvě černé, které byly pořízeny v 80. a 90. letech. Originály těchto otisků jsou pochopitelně červené. V některých případech se vyskytly v originále otisky v jiné barvě než červené. Bylo to způsobeno nedostatkem originální barvy a uživatelé výplatních strojů byli nuceni sáhnout k dostupným razítkovacím barvám v různých barvách. Míchané barvy s červenou vytvořily různé mutace. Tato skutečnost je u každého záznamu uvedena.

Rozsah a specifika sledovaného období:

Toto období pokrývající éru od prosince roku 1946 do prosince 1992 je z mnoha hledisek v současnosti nejdelší (46 let), nejrozsáhlejší (odhad cca 10000 výplatních otisků, přibýlo mnoho výplatních strojů, měnily se uživatelé a jejich názvy, docházelo ke slučování subjektů, typologicky nejširší (celá řada soustav výplatních strojů) a nejsložitější, pokud se týče kvality výplatních otisků.

Sběratelství výplatních otisků čtyřicátých a padesátých přineslo značný útlum, a nechuť sběratelů sbírat výplatní otisky jako nezajímavé, fádni a nekvalitní. Estetická kvalita otisků značně poklesla a hlavní lákadlo sběratelů – označení uživatele – se omezilo na texty bez obrázků .

Dalším znatelným hendikepem bylo to, že neexistovala centrální a místní evidence výplatních strojů a jejich otisků včetně mnoha změn. Nedodržovalo se nařízení správy z 1. republiky o zasílání povinných tří výplatních otisků do Poštovního muzea. Jediným zdrojem byly soukromé sbírky málo známých či naprosto soukromých sběratelů. Čest výjimkám!

Proběhlo několik vln znárodnění či znárodnění zestátněním, čemuž předcházela národní správa.

Doba, kdy se rodily otisky se zoubkovaným obdélníkem, byla značně složitá. Násilně se rušilo soukromé vlastnictví, vznikalo socialistické hospodaření a rodily se nové společenské a hospodářské vztahy. Nastalo dlouhé období politických, hospodářských, kulturních a organizačních změn. Vše se projevilo v názvech a častých změnách. Vytvářely se národní podniky, později státní podniky. Objevily se oborové podniky, koncernové podniky, spojené továrny, výrobně hospodářské závody. Z prosperujících soukromých firem se vytvořily závody spadající pod centrální vedení. Jmenná a názvová kontinuita se ztratila. Bylo to období reforem, přestaveb, reorganizací.

To vše výplatní stroje a jejich otisky zachytily. Výplatní otisk byl barometrem doby, který cutlivě a věrohodně zaznamenával každou změnu. Změny se udály nejen v e společenské sféře, ale i v poštovníctví. Poštovní správa uzákonila řadu změn, které se dotkly výplatních otisků. Z nich snad největší bylo zavedení poštovních směrovacích čísel (PSČ) v roce 1973. I to výplatní otisky zachycovaly.

Další změny způsobovalo fyzické a morální zastarání zejména výplatních strojů naší nejstarší soustavy – soustavy Francotyp.

Poštovní správa se rozhodla rozšířit škálu výrobců výplatních strojů. Nedostatek náhradních dílů vytvořil i několik hybridních „soustav“.

Doba čekání a práce na otiscích sledované doby:

Rozhodnutí vypracovat katalog výplatních otisků z období 1946 – 1992 padlo již v 80. letech. Práce jsem začal společně s mým souputníkem Miroslavem Bouškou. Po prvním čtení seznamu můj spoluautor z prací z vážných důvodů odstoupil. Vytvořil jsem tandem

s dalším sběratelem výplatních otisků Ludkem Janů. Vytvořili jsme rukopis seznamu mimopražských výplatních otisků, původně od roku 1946 do roku 1988. Společenské změny však přinesly jiné starosti, takže se práce zastavily a odložily na neurčito. Řadu let se nedělo nic – nános nečinnosti během 35 let přinesl své. Nicméně při zpracování Databáze jsme řadu údajů a oxeroxovaných obrázků využil.

Vytvořit Databázi bylo nesmírně těžké, přesto se věc podařila. Největší radost mám z vytvoření databáze pražských otisků.

Databáze je základním seznamem výplatních otisků, který nebyl doposud vytvořen. Kryje léta 1946 – 1992 a dává možnost sběratelům sbírat otisky této doby, i když zcela jistě tento seznam není seznamem úplným. Je to odrazový můstek, který nám doposud chyběl.

I přes všechny nedostatky lze říci, že tyto otisky tohoto období jsou na výsost zajímavé. Vždyť řada z nás v tomto období žila! Není uzavřené, je co doplňovat a upřesňovat. Důležité je, že máme možnost sbírat na základě seznamu.

Sběratelství:

Dalším hendikepem byla neexistence entity, která by se v širším rozsahu tomuto oboru věnovala.

Až do roku 1976 nebylo organizované sběratelství výplatních otisků. 30 let bylo ztraceno. Sbíralo se soukromě. Sbírali jednotlivci. Jmenuji alespoň K. F. Pešáka, Mirko Marka, Karla Vsetečku, Jiřího Nekvasila, Pavla Hallona, kteří na otisky nezanevřeli a v 50. a 60. letech je sbírali. Mirko Marek dokonce vytvořil soukromý seznam otisků, do dneška cennou pomůcku. Komise specializovaných oborů a později komise poštovní historie SČSF soustředila ve vzniklé sekci mladou krev – Vytvořila se entita sběratelů, z nichž jmenuji alespoň Miroslava Boušku, Pavla Jecha, Pravoslava Kukačku a mou malíčkovost.

Ti se stali jádrem sekce, která v době rozkvětu čítala cca 300 členů.

Měli jsme velkou oporu ve Václavu Nebeském, Karlu Horkém a Jiřím Pohoreckém. Podporovali nás i Pavel Čtvrtník a Jan Galuška z Poštovního muzea, jakož i Vítězslav Houška se svým kolektivem redakce Filatelie a Mladého filatelisty.

Do sekce v 80. letech přišli i další, z nichž jmenuji Ludka Janů, Tomáše Nováka a Pavla Stříteského.

Tolik na úvod, který budu postupně doplňovat odbornými kapitolami ve vztahu k Databázi.

Doplňuji, že po ukončení textového úvodu k databázi komerčních uživatelů, se přesunu na vytvoření úvodu k zavěšené Databázi výplatních otisků čs. pošt let 1946 – 1992, která je již řadu měsíců na tomto webu. Ta tvoří samostatnou část otisků sledovaného období.

Databáze komerčních uživatelů výplatních otisků 1946 – 1992 je tvořena několika díly. Lze se k nim dostat uvedením slova „Databáze“ do vyhledávače.

Není všemu konec: Textová část k Databázi pokračuje průběžně, ale nepravidelně.